

Provocări actuale în reglementarea statutului minorităților naționale din România

Current Challenges in Regulating the Status of National Minorities in Romania

Conf. univ. dr. **Marius BĂLAN***
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași
Facultatea de Drept

Abstract

Ethnic and cultural diversity in Europe requires legal and institutional solutions for enhancing the process of political integration of individuals in the community of European citizens, to such an extent, that the cohesion and political homogeneity be close or similar to the degree of solidarity attained in national communities. By fostering mutual respect and understanding of different cultural and religious values, the legislative and political solutions of national minorities' issues provide for significant and useful models in this respect. The Romanian experience in minority policy in the last decades can be considered as highly relevant in this regard.

Keywords: national minorities; right to identity; right to education; minority education; local autonomy.

Rezumat

Diversitatea etnică și culturală din Europa necesită soluții juridice și instituționale pentru consolidarea procesului de integrare politică a indivizilor în comunitatea cetățenilor europeni într-o asemenea măsură încât coeziunea și omogenitatea politică să fie apropiate sau asemănătoare gradului de solidaritate atins la nivelul comunităților naționale. Încurajând respectul reciproc și înțelegerea diferitelor valori culturale și religioase, soluțiile legislative și politice privind problemele minorităților naționale oferă modele semnificative și utile în acest sens. Experiența românească din ultimele decenii în politica privind minoritățile poate fi considerată ca fiind extrem de relevantă în acest sens.

---

* balan@uaic.ro.

Cuvinte-cheie: minorități naționale, dreptul la identitate, dreptul la educație, învățământul în limbile minoritare, autonomie locală.

Reglementarea situației juridice a minorităților naționale este una din ilustrările cele mai elocvente ale dificultăților în evoluția vieții juridice a societăților „de la statut la contract”, în celebra formulare a lui Henry Sumner Maine. Relațiile sociale bazate pe stabilitate și pe ierarhii confirmate prin tradiție sunt înlocuite treptat prin raporturi configurate de voința autonomă a individului, în cadrul unui sistem de reguli abstracte și uniforme elaborate de stat. Statul apare în societatea modernă ca un arbitru neutru sau chiar „daltonist” în materie de religie; idealul ar fi ca neutralitatea să se manifeste și din punct de vedere etnic și cultural¹. Arhitectura rațională abstractă a statului modern și propensiunea spre „națiune civică” a discursului politic al modernității nu împiedică însă producerea unor efecte diferențiate asupra diverselor comunități etnice, culturale, religioase sau lingvistice. Modernizarea avantajează pe unii și defavorizează pe alții. Tendința reflexă a celor diferiți, a minorităților, este de a-și apăra cu îndârjire drepturile câștigate, privilegiile, autonomia și de a se opune tendinței, percepută ca opresivă, a puterii centralizate de a controla și prelua funcțiile și atribuțiile anterior îndeplinite de comunitățile tradiționale.

Sub acest aspect, încă de la început, problema minorităților a fost „problema reacționară a Europei”². Într-o formulare mai precaută: nu se poate nega existența unei antinomii între dinamica statului modern, caracterizată prin continua redefinire a sistemului instituțional și protecția identității unor grupuri formate în anumite circumstanțe istorice și organice legate de anumite tradiții. Acuzația de șovinism îngust, de lipsă a unei viziuni integratoare transetnice, este însă o armă cu două tăișuri. Majorității i se poate reproșa la fel de bine instrumentalizarea naționalistă a instituțiilor și resurselor statului centralizat, pentru a impune o cultură uniformă asupra întregii societăți. Identitatea etnică, lingvistică și culturală a majorității precum și expresia secularizată a valorilor ei religioase pot fi ușor impuse ca standarde generale ale întregii societăți, a căror asumare reprezintă prețul integrării politice în stat a fiecărui membru al acesteia. Prin urmare, orice decizie politică majoră pe plan social, mai ales în domenii precum educația, cultura, administrația locală, raportul dintre stat și cultele religioase sau sistemul electoral afectează interesele minorităților și poate fi privită ca încălcare sau restrângere a drepturilor acesteia.

Acestor factori inerenti evoluției politice și instituționale a statului modern li se adaugă o serie de circumstanțe politice internaționale, care-și pun amprenta atât asupra modului

---

¹ Vezi în acest sens P. Schieman, *Volksgemeinschaft und Staatsgemeinschaft*, în „Nation und Staat”, Vol. 1 (1927/1928), pp. 21-42. În epoca Societății Națiunilor și a sistemului de protecție a minorităților sub egida acestei organizații, idea „neutralizării statului” în privința etniei părea a fi aplicabilă. În privința lui Schieman, vezi J. Hiden, *Defender of Minorities: Paul Schieman 1876-1944*, C. Hurst & Co Publishers, London, 2004.

² Este expresia unui politician anonim din Geneva, citat de O. Junghahn, în *Ursprung und Lösung des Problems der nationalen Minderheiten*, Wien, Braumüller, 1929, at p. 12.

în care este reglementată situația minoritățile, cât și asupra percepției de către acestea a statutului lor și a întinderii revendicărilor pe care le-ar putea formula în viitor.

Această interacțiune între factorii interni și externi în configurarea statutului minorităților este foarte bine ilustrată de situația din România. Conform datelor ultimului recensământ, la o populație stabilă de 20.121.641 locuitori³, 17.176.544 (85,36%) au declarat ca limbă maternă româna, 1.259.914 (6,26%) maghiara, 245.677 (1,22%) limba romani (țigănească) iar pentru 1.230.028 de persoane, reprezentând 6,11% din total) aceste informații nu au fost disponibile⁴.

Se poate observa cu ușurință că doar minoritatea maghiară și cea romă prezintă relevanță politică specială din perspectiva problematicei minorităților naționale. În cazul celorlalte grupuri, puterea lor numerică este cu totul neglijabilă. Nu trebuie negată importanța protecției identității lor, atât din interesul de a contrapune exemplul unor minorități mulțumite⁵ criticilor minorităților nesatisfăcute, cât și din interesul utilizării acestor grupuri ca o punte de legătură – culturală, economică și politică – cu statele în care majoritatea populației este înrudită cu acestea.

În conformitate cu art. 1 alin. (1) al Constituției, România este stat național. Această dispoziție nu implică în nici un fel negarea identității minorităților naționale. Termenului de „națiune” din acest text poate fi privit în sens politic și nu neapărat etnic. Argumente pentru această teză pot fi deduse din art. 4 al legii fundamentale, care dispune că:

„(1) Statul are ca fundament unitatea poporului român;

(2) România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială”.

În același titlu al Constituției consacrat principiilor generale, este consacrată protecția dreptului la identitate al minorităților naționale, în acest sens, art. 6 stabilește că:

---

³ Estimarea trebuie privată cu o anumită precauție, în primul rând pentru că un mare număr de persoane locuind în străinătate au fost declarate de membrii familiei lor ca locuind încă în țară (fie pentru că durata sejurului în străinătate nu putea fi anticipată, sau pentru că autorii declarațiilor au evitat să dea răspunsuri corespunzătoare realității), iar în al doilea rând din cauza refuzului multor persoane de a da orice fel de declarații recenzenților ca urmare a unei campanii mediatice intense inițiate de unele partide din opoziție. Astfel, în privința a 1.230.028 de persoane (6,11 %), informațiile au fost indisponibile. Acest fapt relativizează măsură considerabilă relevanța datelor referitoare la minorități, mai ales a celor foarte mici.

⁴ Datele referitoare la alte grupuri minoritare sunt după cum urmează: 48.910 (0,24%) au declarat ca limbă maternă limba ucraineană, 26.557 (0,13%) limba germană, 25.302 (0,12%) limba turcă, 18946 (0,09%) limba rusă, 17.677 (0,08%) limba tătară, 16.805 (0,08%) limba sârbă, 12.802 (0,06%) limba slovacă, 6.518 (0,03%) limba bulgară, 5.167 (0,02%) limba croată, 2.949 (0,01%) limba italiană, 2.561 (0,01%) limba greacă, 2.174 (0,01%) limba cehă, 2.079 (0,01%) limba poloneză, 2.039 (0,01%) limba chineză, 739 (sub 0,01%) limba armeană, 769 (sub 0,01%) limba macedoneană și 643 (sub 0,01%) limba idiș. 16841 persoane (0,08%) au declarat altă limbă drept limbă maternă. Datele sunt disponibile la <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/>, tabelul 10.

⁵ În cazul minorităților mici, protecția identității naționale așa cum este stipulată în art. 6 al Constituției din 1991 poate fi realizată doar pe calea unei discriminări pozitive, ceea ce ar reclama de exemplu manuale școlare mai scumpe (datorită tirajelor mult mai reduse, dar și a dificultăților tehnice de publicare a textelor într-o limbă pentru care nu se găsesc decât cu greu cunoscători în rândul personalului editurilor și tipografiilor).

„(1) Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase;

(2) Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români”⁶.

În ședința din 12 martie 1991⁷ a Adunării Constituante se propusese adaptarea unei formulări a articolului 6 în care garantau și drepturile „individuale și colective ale minorităților naționale, astfel cum acestea sunt definite în înțelegerile internaționale la care România este parte sau în principiile dreptului internațional unanim admise”. Acest amendament a fost însă respins.

În formularea art. 6 întâlnim prima mențiune expresă a „minorităților naționale” în textul unei legi fundamentale din țara noastră⁸. Coroborând dispozițiile acestui text cu cele ale art. 13 (privitor la limba de stat) și ale art. 127 (referitor la folosirea unui interpret în fața autorităților judiciare) se poate conchide că „măsurile de protecție luate de stat nu vor putea să creeze drepturi speciale persoanelor aparținând acestor minorități”⁹. Este semnificativ pentru evaluarea importanței pe care legiuitorul nostru constituțional o acordă statutului minorităților – faptul că dispozițiile menționate mai sus se găsesc în cuprinsul titlului I, consacrat principiilor fundamentale ale statului și nu în cuprinsul celei de-al doilea titlu consacrat drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor. Această structurare a textului constituțional este de natură a sublinia rangul înalt acordat de legea fundamentală statutului minorităților.

O importantă măsură de discriminare pozitivă în favoarea minorităților constă în reprezentarea în Parlament a organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale [art. 62 alin. (2) din Constituție]. Dacă acestea nu întrunesc numărul de voturi necesar pentru a fi reprezentate în Parlament (ceea ce de altfel este de așteptat, în condițiile unui prag electoral de 5%), ele au dreptul la un loc de deputat, în condițiile legii electorale. Actuala lege electorală¹⁰ stabilește aceste condiții, în sensul că este necesar ca aceste

---

⁶ Pentru detalii, vezi B. Selejan-Guțan, *Comentariu la art. 6*, în I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *Constituția României – Comentariu pe articole*, ediția a 2-a, Editura C.H. Beck, București, 2019, pp. 60-73, precum și T. Toader, *Constituția României reflectată în jurisprudența constituțională*, Editura Hamangiu, București, 2011, pp. 9-10.

⁷ Monitorul Oficial al României, Partea a II-a, nr. 4 din 14 martie 1991. Vezi și V. Ducelescu, C. Călinoiu, și G. Ducelescu, *Constituția României. Comentarii și adnotații*, Editura Lumina Lex, București, 1997, *op. cit.*, p. 39.

⁸ Anterior, Constituția Republicii Populare Române din 13 aprilie 1948, consacră [în art. 24 alin. (1)] drepturi ale „naționalităților conlocuitoare”. Acestora li se garanta dreptul de folosire a limbii materne și organizarea învățământului de toate gradele în limba maternă. Totodată, se stabilea că administrația și justiția, din circumscriptiile locuite și de populații de altă naționalitate decât cea română, vor folosi oral și scris și limba acestei naționalități, iar numirile de funcționari se vor face din sânul naționalității respective sau din rândul celor care cunosc limba populației locale. Constituția respectivă preia în mod evident terminologia din legile fundamentale sovietice. Rezolvarea echitabilă și definitivă a „problemei naționale” constituia de altfel unul din argumentele pe care regimurile comuniste le invocau pentru a demonstra superioritatea sistemului lor politic.

⁹ V. Ducelescu et alii, *op. cit.*, p. 39.

¹⁰ Legea nr. 208 din 20 iulie 2015 privind alegerea Senatului și a Camerei Deputaților, precum și pentru organizarea și funcționarea Autorității Electorale Permanente, publicată în Monitorul Oficial al României,

organizații, legal constituite, să fi obținut în alegeri un număr de voturi egal cu cel puțin 5% din numărul mediu de voturi valabil exprimate pe țară pentru alegerea unui deputat¹¹.

Art. 120 din Constituția revizuită, consacrat principiilor de bază în administrația publică locală¹², stabilește în alin. (2) că în acele unități administrativ-teritoriale „în care cetățenii aparținând minorităților naționale au o pondere semnificativă se asigură folosirea limbii minorității respective în scris și oral în relațiile cu autoritățile administrației publice locale și cu serviciile publice deconcentrate, în condițiile legii organice”¹³.

În administrația publică, reglementări favorabile minorităților – sub aspectul utilizării limbii acestora – apar chiar anterior revizuirii legii fundamentale. Astfel, Legea administrației publice locale¹⁴ a stabilit că, în unitățile administrativ-teritoriale locuite de cel puțin 20% de cetățeni aparținând minorităților naționale¹⁵, autoritățile locale, instituțiile publice aflate în subordonarea lor, precum și serviciile publice deconcentrate vor asigura folosirea, în raporturile cu aceștia și a limbii materne, în conformitate cu prevederile Constituției, ale legii administrației locale și ale tratatelor internaționale la care România este parte (art. 19).

Dacă la nivelul unei unități administrativ-teritoriale există cel puțin 20% de cetățeni aparținând minorităților naționale, la ședințele consiliilor locale se poate utiliza și limba maternă a acelei minorități, iar convocatoarele pentru aceste ședințe și, actele normative

---

Partea I, nr. 553 din 24 iulie 2015. Conform art. 56 alin. (3) din Legea nr. 208/2015 (care preia prevederile corespunzătoare din textul art. 2, pct. 29 al Legii nr. 35/2008, identic cu cel al art. 4, alin. (1) din Legea nr. 373/2004), minoritate națională este „acea etnie reprezentată în Consiliul Minorităților Naționale”. Consiliul respectiv este un organism consultativ al guvernului, fără personalitate juridică și aflat în coordonarea Departamentului pentru Relații Interetnice, care are drept scop asigurarea relațiilor cu organizațiile legal constituite ale minorităților naționale. Sunt reprezentate în Consiliu următoarele comunități etnice: albaneză, armeană, bulgară, croată, greacă, evreiască, germană, italiană, maghiară, poloneză, romă, a rușilor lipoveni, sârbă, slovacă (având o organizație comună cu minoritatea cehă), tătară (a tătarilor „turco-musulmani”), turcă, ucraineană, macedoneană și ruteană. Toate aceste minorități sunt reprezentate în Parlament: cea maghiară în mod consistent, prin reprezentanții UDMR, formațiune care a depășit de fiecare dată pragul electoral, iar celelalte prin câte un deputat, în baza art. 62 alin. (2) din Constituție.

¹¹ Art. 9 alin. (1) din Legea nr. 208/2015. Este de remarcat că această reglementare de principiu exista și în legile electorale anterioare (Legea nr. 68/1992, Legea nr. 373/2004 și Legea nr. 35/2008). Ultima dintre acestea se deosebea prin aceea că stabilea că o organizație a minorităților trebuia să obțină 10% (și nu 5%) din numărul mediu de voturi valabil exprimate pe țară pentru alegerea unui deputat.

¹² Anterior revizuirii din 2003, dispoziția corespunzătoare (art. 119 din Constituția din 1991) prevedea ca principii de bază doar autonomia locală și decentralizarea serviciilor publice.

¹³ Vezi și C. Ionescu, Comentariu la art. 120, în C. Ionescu și C.A. Dumitrescu, *Constituția României. Comentarii și explicații*, Editura C.H. Beck, București, 2017, pp. 1279-1293. Vezi și V. Vedinaș și N.T. Godeanu, *Dreptul minorităților naționale de a-și utiliza limba maternă în administrație, potrivit Codului administrativ, în „Dreptul” nr. 1/2020*, pp. 86-96.

¹⁴ Legea nr. 215 din 13 aprilie 2001, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 204 din 23 aprilie 2001, abrogată în 2019 prin adoptarea Codului Administrativ (prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 555 din 5 iulie 2019).

¹⁵ În prezent, din cele 41 de județe ale României doar trei îndeplinesc această condiție, în toate trei cazurile, de către minoritatea maghiară. Este vorba de Harghita și Covasna (unde maghiarii formează majoritatea absolută) și de Mureș, unde maghiarii se apropie de jumătate. Firește, dispozițiile acestui articol sunt mai frecvent aplicabile la nivel de localitate, într-un destul de mare număr de orașe și comune, inclusiv din alte județe și în privința altor minorități.

adoptate vor fi emise și în limba acelei minorități. De asemenea, în aceste localități, în raporturile cu autoritățile administrației publice, cetățenii aparținând minorității se poate adresa acestora, oral și în scris și în limba maternă, și vor primi răspunsul atât în limba română, cât și în limba maternă. Autoritățile locale au obligația de a asigura inscripționarea denumirii localităților și a instituțiilor publice de sub autoritatea lor, precum și afișarea anunțurilor de interes public și în limba maternă a cetățenilor aparținând minorității respective [art. 90 alin. (1) și (3) din Legea nr. 215/2001]. Aceste dispoziții se corelau cu cele din Legea privind statutul funcționarilor publici¹⁶, unde se stabilea că în acele unități administrativ-teritoriale în care persoanele aparținând unei minorități naționale dețin o pondere de peste 20%, unii funcționari publici din serviciile care au contacte directe cu populația vor cunoaște și limba minorității naționale respective (art. 108)¹⁷.

Codul administrativ adoptat în 2019 extinde prevederile din legislația anterioară în materie de utilizare a limbii materne a minorităților naționale. Articolul 94 alin. (1) din acest act normativ preia dispoziția din vechea lege a administrației publice locale referitoare la folosirea limbii minorității în unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând minorității formează cel puțin 20% din populație, dar permite în plus autorităților locale să decidă prin hotărâre asigurarea folosirii limbii minorității și în unitățile administrativ-teritoriale în care acest procent nu este atins [alin. (2) din același articol]. Codul mai conține și alte dispoziții relevante în materie de minorități: aducerea la cunoștință a proiectului ordinii de zi a consiliului local și în limba minorităților naționale [art. 135 alin. (5)], a posibilității folosirii și a limbii minorităților naționale la ședințele de consiliu local și județean [art. 138 alin. (3)], precum și a publicării și comunicării actelor emise de autoritățile deliberative și executive ale administrației publice locale și în limba minorităților [art. 195 alin. (2)]. De asemenea, prefectul, în calitate de garant al aplicării unitare și respectării legilor (inclusiv a Constituției), „verifică modul de aplicare a normelor legale care reglementează folosirea limbii minorităților naționale în raporturile dintre autoritățile administrației publice locale și serviciile publice deconcentrate, pe de o parte, și cetățenii aparținând minorităților naționale, pe de altă parte, în unitățile administrativ-teritoriale în care aceștia au o pondere de peste 20%, conform ultimului recensământ” [art. 253 lit. f)]¹⁸.

Problema cheie a statutului minorităților pe plan administrativ o reprezintă însă instituția autonomiei. Principiul autonomiei locale¹⁹ ca atare figurează în constituție încă din 1866; a rămas însă numai pe hârtie. Reorganizarea administrativă a țării și crearea unei adevărate autonomii (care nu trebuie neapărat să fie exclusiv teritorială) constituie o

---

¹⁶ Legea nr. 188/1999, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 600 din 8 decembrie 1999, republicată în 2004 și în 2007 și abrogată în cea mai mare parte prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ.

¹⁷ Pentru unii autori, aceste dispoziții favorabile utilizării în administrație a limbii materne a minorităților naționale (atât în Legea nr. 188/1999, cât și în Legea nr. 215/2001) prezentau chiar probleme de constituționalitate, până la revizuirea din 2003 a legii fundamentale. Vezi V. Vedinaș și N.T. Godeanu, *op. cit., loc. cit.*

¹⁸ Vezi V. Vedinaș și N.T. Godeanu, *op. cit., loc. cit.*, pp. 93-94.

¹⁹ Pentru detalii, vezi M. Guțan, *Istoria administrației publice românești*, ediția a 2-a, Editura Hamangiu, București, 2006.

prioritate – poate insuficient conștientizată – a întregii societăți românești și unul din reperele esențiale ale mult discutatei reforme a statului român. Față de minorități, acordarea în sine a autonomiei teritoriale sau personale²⁰ este o chestiune de înțelepciune politică și nu o obligație juridică a statului român. Totuși acte internaționale precum Recomandările de la Lund (1999) pot constitui elemente care să contribuie treptat la formarea unui drept cutumiar în materie. În orice caz, procesul anevoios și riscant al instituirii unei autonomii reale pe plan administrativ trebuie să aducă în principiu beneficii considerabile majorității și minorității deopotrivă. Simptomatic este faptul că Proiectul de lege privind statutul minorităților naționale²¹, depus de Guvernul României în 2005 și avizat favorabil de Consiliul Legislativ, și care conține dispoziții ample referitoare la autonomia culturală²², nu a fost nici până în prezent dezbătut în Camera Deputaților²³, fiind practic reportat de la o legislatură la alta.

Legea a educației naționale²⁴ stabilește, printre principiile „care guvernează învățământul preuniversitar și superior, precum și învățarea pe tot parcursul vieții din România” „principiul recunoașterii și garantării drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase” [art. 3 lit. i)]. În concepția noii legi, învățământul este serviciu de interes public care „se desfășoară (...) în limba română, precum și în limbile minorităților naționale și în limbi de circulație internațională” [art. 10 alin. (1)]. Pentru a asigura în cazul fiecărui elev școlarizarea în limba sa maternă, legea prevede fie unități de învățământ în limba română²⁵ sau limba minorităților, formațiuni de studiu în limba română sau în limba minorităților sau asigurarea școlarizării fiecărui elev în limba sa maternă în cea mai apropiată localitate posibil [art. 10 alin. (2)].

În adoptarea strategiilor naționale în domeniu, Ministerul Educației și Cercetării va consulta, pe lângă alte autorități și instituții, și Consiliul Minorităților Naționale (art. 14). Noua reglementare continuă tradiția legislativă de flexibilitate în privința învățământului religios. Cultele recunoscute de stat²⁶ pot solicita Ministerului Educației organizarea unui învățământ teologic specific, „în cadrul învățământ de stat în universitățile de stat existente, ca facultăți cu dublă subordonare, destinate pregătirii personalului de cult și activităților

---

²⁰ Vezi A.M. Gentimir, *Care formă de autonomie este favorabilă României?*, în „Noua Revistă de Drepturile Omului”, vol. 6, nr. 1 (2010), pp. 20-31; G. Andreescu, *Răspuns la întrebarea: care formă de autonomie?*, în același număr din „Noua Revistă de Drepturile Omului”, pp. 31-40.

²¹ Pl-x nr. 502/2005. Vezi http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?idp=6778.

²² Capitolul V din proiect (art. 56-73). Autonomia culturală este definită drept „capacitatea comunității unei minorități naționale de a avea competențe decizionale în problemele privind identitatea sa culturală, lingvistică și religioasă, prin consilii alese de către membrii săi” [art. 57 alin. (1) din Proiect]. Autonomia culturală, în concepția autorilor proiectului are un caracter personal și nu teritorial.

²³ Proiectul a fost respins de Senat la 24 octombrie 2005, și înregistrat la 26 octombrie pentru dezbateră la Camera Deputaților, care conform dispozițiilor art. 75 alin. (1) din Constituție, este Cameră decizională.

²⁴ Legea nr. 1/2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 18 din 10 ianuarie 2011.

²⁵ Această prevedere are în vedere ipoteza unor români care locuiesc într-o zonă locuită preponderent de o minoritatea națională, mai precis în cazul județelor Harghita și Covasna.

²⁶ În condițiile Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 11 din 8 ianuarie 2007).

social-misionare a cultelor, numai pentru absolvenții învățământului liceal, proporțional cu ponderea numerică a fiecărui cult în configurația religioasă a țării, potrivit recensământului oficial”, înființarea, organizarea și funcționarea acestui învățământ fiind realizată în condițiile legii [art. 15 alin. (1)]. Cultele recunoscute de stat mai au dreptul de să organizeze învățământ confesional prin înființarea și administrarea propriilor unități și instituții de învățământ particular [alin. (2) din același articol].

Secțiunea a 12-a (art. 45-47) este consacrată învățământului preuniversitar pentru persoanele aparținând minorităților naționale. În general sunt menținute concepția și prevederile din Capitolul VII al legii anterioare, accentuând însă anumite tendințe în favoarea minorităților. Astfel, conform articolului 46 din lege, în cadrul învățământului preuniversitar cu predare în limbile minorităților naționale, toate disciplinele se studiază în limba maternă, cu excepția disciplinei Limba și literatura română [alin. (1)]. Disciplina Limba și literatura română se predă pe tot parcursul învățământului preuniversitar după programe școlare și manuale elaborate în mod special pentru minoritatea respectivă [alin. (2)]. O dispoziție deosebit de importantă pe plan simbolic o găsim în alin. (10) al aceluiași articol: „În programele și manualele de istorie se vor reflecta istoria și tradițiile minorităților naționale din România”.

Relevantă pentru statutul minorităților mai este și legislația anti-discriminare. Prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 137/2000 a luat naștere Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, cu rolul de a implementa principiul egalității între cetățeni²⁷. De asemenea, pentru a descuraja manifestările de xenofobie, inclusiv ura față de minorități, au fost adoptate legi mai restrictive²⁸, în acord cu recomandările formulate în avizele Comitetului Consultativ al Convenției-cadru privind Protecția Minorităților Naționale²⁹. Deși eficiența și utilitatea combaterii prin măsuri restrictive, în special penale, a unor opinii

---

²⁷ Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 431 din 12 septembrie 2001, republicată cu modificările ulterioare în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 99 din 8 februarie 2007); ultima modificare prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 19/2013, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 183 din 2 aprilie 2013). Vezi și M.R. Prisăcariu, *Statutul juridic al minorităților naționale*, Editura C.H. Beck, București, 2010, pp. 167-171. Deciziile relevante ale Consiliului – interesante și sub aspectul implementării cerințelor corectitudinii politice a discursului public – sunt redată *in extenso* în NRDO.

²⁸ Legea nr. 217/2015 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 558 din 28 iulie 2015; Legea nr. 157/2018 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 561 din 4 iulie 2018 și Legea nr. 2/2021 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea antițigănistului publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 8 din 5 ianuarie 2021.

²⁹ Vezi Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Second Opinion on Romania – adopted on 24 November 2005, ACFC/OP/II(2005)007, p. 37; Third Opinion on Romania – adopted on 21 March 2012, ACFC/OP/III(2012)001, p. 35; Fourth Opinion on Romania – adopted on 22 June 2018 ACFC/OP/IV(2017)005, p. 44. Pentru o opinie critică asupra modului în care țara noastră urmează recomandările formulate de Comitetul Consultativ (mai ales în privința adoptării Legii statutului minorităților), vezi A. Szelmenczi, *Reacția României la Avizul nr. 4 al Comitetului Consultativ referitor la aplicarea CPMN*, în „Noua Revistă de Drepturile Omului”, vol. 15, nr. 1 (2019), pp. 23-36.

discutabile sau blamabile rămâne discutabilă³⁰, nu poate fi negată preocuparea autorităților în direcția instituirii unui climat social, cultural și mediatic în care rolul și importanța minorităților naționale să fie evidențiate în modul cuvenit și derapajele retorice sau violențele la adresa comunităților diferite prin etnie, limbă sau religie să fie evitate și ostracizate.

În 1997, după prima alternanță democratică la putere în România postdecembristă și în condițiile participării pentru prima dată la guvernare a UDMR, a fost înființat Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale³¹, (desființat în 2001), ca departament în cadrul aparatului de lucru al Guvernului României, subordonat primului-ministru.

Departamentul era condus de ministrul delegat pe lângă primul-ministru pentru minorități naționale, cu statut de membru al Guvernului (art. 1 din Hotărârea Guvernului nr. 17/1997). Printre atribuțiile mai importante, Departamentul le avea pe cele de a elabora proiecte de legi și alte acte normative din domeniul său de activitate, de a aviza proiecte de legi și alte acte normative, care au incidență asupra drepturilor și îndatoririlor persoanelor aparținând minorităților naționale.

Ulterior este (re)înființat Consiliul Minorităților Naționale³², ca organ consultativ al Guvernului, fără personalitate juridică, aflat sub coordonarea Departamentului pentru Relații Interetnice³³, care funcționează de asemenea ca structură fără personalitate juridică. Consiliul are drept scop asigurarea relațiilor cu organizațiile legal constituite ale cetățenilor aparținând minorităților naționale. CMN este format din trei reprezentanți ai organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale reprezentate în Parlamentul României. În literatură s-au apreciat ca surprinzătoare, atât lipsa personalității juridice cât și inexistența

---

³⁰ Vezi G. Andreescu, *Legea de prevenire și combatere a antițigănistului. Calea punitivă este calea superficială*, în „Noua Revistă de Drepturile Omului”, vol. 16, nr. 4 (2020), pp. 35-50; M. Bălan, *Libertatea cuvântului și democrația combativă. considerații privitoare la legea nr. 217 din 23 iulie 2015*, în T. Toader și I. M. Costea (ed.), Conferința 160 de ani de învățământ juridic ieșean, Editura Hamangiu, București, 2015, pp. 135-144.

³¹ Vezi Hotărârea Guvernului nr. 17/1997 privind organizarea și funcționarea Departamentului pentru Protecția Minorităților Naționale (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 17 din 5 februarie 1997) și modificată prin Hotărârea Guvernului nr. 506/1997 (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 245 din 19 septembrie 1997), abrogată prin Hotărârea Guvernului nr. 13/2001 (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 16 din 10 ianuarie 2001), care în art. 11 desființează Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale.

³² Prin Hotărârea Guvernului nr. 589/2001 (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 365 din 6 iulie 2001), modificată prin Hotărârea Guvernului nr. 1175/2001 (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 789 din 12 decembrie 2001) și Hotărârea Guvernului nr. 181/2001 (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 164 din 8 martie 2001).

³³ Vezi Hotărârea Guvernului nr. 749/2003 (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 488 din 7 iulie 2003), O.U.G. nr. 11/2004 (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 488 din 7 iulie 2004) și Hotărârea Guvernului nr. 111/2005 (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 266 din 25 martie 2005).

puterii de decizie a acestui organ³⁴. O altă deficiență de principiu a CMN constă în aceea că asigură reprezentarea doar a minorităților reprezentate în Parlament³⁵.

Un alt organism central relevant în materie este Agenția Națională pentru Romi, organ de specialitate al administrației publice centrale, cu personalitate juridică, aflat în subordinea Guvernului³⁶.

Statutul minorităților naționale în România poate fi apreciat pe ansamblu ca fiind satisfăcător. Pași semnificativi în direcția îmbunătățirii statutului minorităților au fost făcuți începând cu anul 1997, iar în primii ani ai mileniului III – în contextul efortului pentru aderarea la UE – au fost înregistrate progrese considerabile. În formularea unui autor recent, România a parcurs drumul de la „codaș”, la model de urmat³⁷.

La această oră lipsește încă o lege cadru a minorităților naționale, dar a fost ratificată Carta Europeană a Limbilor Regionale și Minoritare, iar problema învățământului în limbile minoritare este în bună măsură rezolvată: Legea educației naționale cuprinde prevederi detaliate referitoare la ciclul preuniversitar, există linii de studiu în limbile maghiară și germană în cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, precum și o universitate particulară cu predare în limba maghiară³⁸, adresată membrilor acestei minorități.

Diversitatea etnică, lingvistică și culturală a Uniunii Europene reclamă găsirea unor formule juridice și instituționale prin care integrarea politică indivizilor în calitate de cetățeni ai Uniunii să producă un grad de coeziune și omogenitate politică apropiat celui existent în statele naționale. Soluțiile politice și legislative ale problemei minorităților oferă precedente cât se poate de utile și de relevante în acest sens.

---

³⁴ M.R. Prisăcariu, *op. cit.*, p. 171.

³⁵ Dat fiind faptul că în România sunt reprezentate în Parlament chiar și minorități care la recensământ au înregistrat mai puțin de 1000 de membri declarați, vorbitori ai limbii respectivei minorități, limita aceasta este de ordin pur teoretic.

³⁶ Vezi Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 78/2004 (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 969 din 21 octombrie 2004) și Hotărârea Guvernului nr. 1703/2004 (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 984 din 26 octombrie 2005); vezi și M.R. Prisăcariu, *op. cit.*, pp. 175-176.

³⁷ M. H. Ram, *Romania: from laggard to leader?*, în B. Rechel (ed.), *Minority Rights in Central and Eastern Europe*, Routledge, London and New York, 2009, pp. 180-194.

³⁸ Este vorba de Universitatea Sapientia din Cluj-Napoca. Ea a început să funcționeze din anul 2001 (când a primit autorizație provizorie de funcționare din partea Consiliului Național de Evaluare Academică și Acreditare) și acreditată prin Legea nr. 58 din 29 martie 2012 (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 222 din 3 aprilie 2012).

